

Salvador Miquel (1900-1983) La societat civil darrere d'un projecte de museu marítim

Enric Garcia Domingo
Museu Marítim de Barcelona

Cap al 1870, Antoni Miquel Fàbregas va iniciar un negoci de sastreria que, al llarg de quatre generacions i més de 125 anys, va ser un punt de referència a la Barceloneta, al carrer Maquinista, número 10. El negoci va continuar amb el seu fill Antoni Miquel Pardo, després amb Salvador Miquel Laporta i va acabar amb Raimon Miquel Pons.

Un dels Miquel, en Salvador, va ultrapassar el paper de comerciant i pel seu caràcter intel·lectual i inquiet va ser un impulsor de la vida cultural del barri i, per extensió, de la Barcelona marítima. Aquest treball vol explicar quin va ser el seu paper com a promotor cultural i com a exponent de la societat civil que va impulsar la creació del que ara és el Museu Marítim de Barcelona.

■ UN MUSEU MARÍTIM A BARCELONA?

Trobar els primers indicis d'un interès manifest per dotar Catalunya, i en concret Barcelona, d'un museu marítim resulta força difícil. No dubtem que segurament ja a principis d'aquest segle XX, que ha vist la desaparició pràcticament total de la marina catalana, es podien sentir, en cafès o despatxos, propostes i projectes per crear un museu que il·lustrés la història d'aquesta marina catalana a través d'objectes, documents i models d'embarcacions. Però cap iniciativa clara i definida ha arribat a nosaltres abans de les que ací ressenyarem com a pioneres, de manera que les hem de considerar com el punt de partida.

Les dues primeres propostes documentades sortien de dues institucions molt interessants. La primera ja tenia una llarga vida, però llavors passava per un moment decisiu: l'Escola de Nàutica de Barcelona. L'altra, en canvi, no va passar mai de ser un projecte: l'Institut Oceanogràfic de Catalunya.

L'Escola de Nàutica de Barcelona, malgrat la seva importància en tots els àmbits, no disposava a començaments de segle d'uns locals propis on desenvolupar amb dignitat la seva tasca docent i científica. Fundada l'any 1769 per Sinibald Mas sota els auspicis de la Junta de Comerç, les seves aules van ser en els primers temps en un local particular a la Barceloneta, i poc després es van traslladar a un edifici de lloguer situat a la Baixada de Viladecols. La major part de la seva història, però, la va

Exposicions de models d'embarcació i altres mostres d'artesania popular marineria que eren novetats als anys vint.

passar ocupant una part de la Llotja, entre els anys 1774 i 1918. Quan aquest darrer any l'administració de la Llotja va reclamar l'espai que ocupava l'escola, aquesta va haver de mudar-se a uns locals del Pla de Palau, al conjunt d'edificis que coneixem com a Porxos d'en Xifré.¹

Mentre es buscava un nou espai adient, a mitjan anys vint, la direcció de l'escola va articular un projecte molt ambiciós: disposar no només d'un edifici propi on pogués funcionar l'escola, sinó que fos prou gran com per donar cabuda a un veritable centre de cultura marítima, dotat amb elements auxiliars com ara un taller per a les pràctiques de maquinària, un observatori astronòmic i meteorològic, una biblioteca marítima i un museu naval. En aquells moments, la segona dècada del segle XX, la de Barcelona era l'única escola de nàutica en funcionament al litoral mediterrani espanyol, fet que va inspirar a la seva direcció el desig d'esdevenir una veritable Universitat Marítima.

De ben antic l'escola tenia una col·lecció d'instruments i models, que rebia el nom de Museu o Gabinet Nàutic; aquests materials eren emmagatzemats normalment a l'anomenada Sala de Maniobra, l'espai dedicat a l'ensenyament més pràctic. Sabem que l'any 1924 es va rebre una subvenció de l'Ajuntament de Barcelona (10.000 pessetes) per a la reorganització del gabinet, i s'esperava poder ampliar l'espai dedicat als models en un nou local que s'havia de llogar. Amb una part d'aquests diners es van comprar dos models de vapors, no identificats, a l'enginyer Lluís Jacobi.² En aquest context hem de situar les primeres referències documentades d'un projecte de museu marítim per a la ciutat.

Ferran Arranz, personatge clau en la història del Museu Marítim de Barcelona (va ser delegat de la Generalitat a l'Institut Nàutic de la Mediterrània i posteriorment director accidental del Museu Marítim de Catalunya), recull la notícia³ que l'abril de 1924 l'alcaldia de Barcelona, amb algunes entitats i corporacions oficials, havia sol·licitat al govern l'autorització per posar en marxa un museu naval de Barcelona, però sense èxit. Arranz diu que es va cursar la demanda, «no encontrándose en las altas esferas la cordial acogida que pretendían los peticionarios, aún cuando no se les denegara la petición (que en reali-

dad no necesitaban), según R.O. de 22 de Octubre de 1924, y este museo no pasó de aquí: una solicitud y una Real Orden». Aquest comentari queda matisat per un altre document d'ell mateix: «La idea del museo se remonta al 1924, pero la verdad es que ya hubo mucho antes una especie de peña que trabajaba con la idea de lograr que se fundara en Atarazanas dicho museo, y aún cuando no lo lograron, su desinteresado trabajo es muy digno». No tenim, malauradament, més detalls d'aquest intent pioner, i, sigui com sigui, haurem d'esperar uns anys per veure fructificar una nova iniciativa.

Sense que haguem pogut constatar cap connexió amb aquest projecte (encara que sospitem que hi podia haver

algun lligam, en una ciutat relativament petita com era la Barcelona del moment), uns quants anys abans es parlava d'un altre projecte gairebé oblidat per tothom i que representa també una idea de museu marítim a Barcelona. Era el projecte de l'Institut Oceanogràfic de Catalunya de 1918.⁴ Bàsicament es tractava de crear a Barcelona un centre d'estudis marítims a l'estil dels instituts oceanogràfics de Mònaco o de Berlín, és a dir, que fos alhora motor de la recerca oceanogràfica i museu dedicat a la mar, com una exposició permanent dedicada a la marina mercant, la pesca, els descobriments geogràfics, etc. L'exemple de l'Institut Oceanogràfic de Berlín, recollit en el projecte català com l'exemple per imitar, segurament

és el més interessant per a nosaltres pel tractament que donava a temes purament històrics, com la marina de vela, la de guerra o la pesca.

Com manifestava el preàmbul d'aquest projecte, «l'Institut Oceanogràfic de Catalunya respon a la conveniència general de dotar una regió marítima com Catalunya d'un Centre de Cultura del Mar baix tots sos aspectes [...] relligant en ell les investigacions oceanogràfiques pròpiament dites, el laboratori biològic-marí, l'estació zoològica i aquari, l'Escola de Pesca amb els corresponents corresponents en diferents poblacions de la costa, la Escola de Nàutica,⁵ el Museu Oceanogràfic i el de Pesca, així com el Museu Naval». Aquesta proposta d'Institut Oceanogràfic estava integrada en el projecte de reforma del passeig Marítim de Barcelona, i volia ocupar el solar de la Secció Marítima de l'Exposició Universal de 1888; davant del centre s'havia de fer, fins i tot, un petit port pocs metres més a ponent d'on ara hi ha el Port Olímpic. Ni la reforma del passeig ni l'Institut Oceanogràfic van tirar endavant.

■ SALVADOR MIQUEL, COMERCIANT I PROMOTOR CULTURAL

Les iniciatives anteriorment esmentades es movien entre el món oficial de les institucions. Mentrestant, la gent del carrer, els amants de les coses de la mar, probablement no tenien més notícies que les escadusseres notes publicades a la premsa sobre la possibilitat de fer un museu. I és en aquest ambient on trobem Salvador Miquel, un sastre de la Barceloneta, que vivia immers en un món mariner i pescador ara gairebé desaparegut però que aleshores impregnava cada casa i cada persona del barri més mariner de Barcelona. Una part important dels clients de Miquel eren gent de mar, a qui subministrava tant roba de treball com roba de vestir per anar a missa el diumenge o per a les grans ocasions.

Però al marge del seu vessant comercial, Salvador Miquel era un home d'inquietuds culturals que el van portar a tenir una amistat personal amb personatges del món cultural català, ben lligats a la vida marítima. Un d'ells era Emerencià Roig, un farmacèutic dedicat en cos i ànima a recollir testimonis orals a Barcelona, Sitges i Bla-

nes, principalment, per escriure diferents obres avui clàssiques, com ara *La pesca a Catalunya*, *La marina catalana del Vuitcents*, *Blanes marítim* o el *Vocabulari de la pesca i la navegació* (en col·laboració amb Joan Amades). Miquel mantenia una estreta relació amb Emerencià Roig, que va ser un punt de suport en les iniciatives culturals que més endavant comentarem. També, Salvador Miquel, com el seu pare, va participar en diverses iniciatives culturals al barri de la Barceloneta, especialment a partir de la reunió d'un grup de joves militants de les joventuts nacionalistes. En aquest grup hi havia personatges com el dibuixant Emili Ferrer, els poetes Emili Eroles i Tomàs Garcés, o els germans Miquel i Joan Salvat-Passeig.⁶ Aquest darrer, que en morir el seu pare en un accident marítim va ingressar a l'Asilo Naval, acabaria sent un dels millor avantguardistes de la poesia catalana. Antoni Miquel, el pare, va finançar la publicació de la primera edició de les obres del poeta en català, *Poemes en ones hertzianes*, l'any 1919, un llibre que per cert anava il·lustrat amb dibuixos d'un altre gran nom de la cultura catalana, Torres-Garcia. A més a més, aquest grup de joves intel·lectuals va promoure la publicació de dues revistes, *Psíquis* (1918) i *Marvella* (1919).

Salvador Miquel també tenia interès per altres àmbits, però destacaríem entre tots el seu treball com a col·leccionista i estudiós de les arts decoratives, especialment de les rajoles. Va ser el primer president de l'Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa, la seva col·lecció de rajola de mostra (més de 3.000 peces que dels segles XIV a XIX) ha esdevingut un museu que avui dia pot ser visitada a Can Tinturé, a Esplugues de Llobregat.

□ LES EXPOSICIONS DE TREBALLS MANUALS DE GENT DE MAR

La Barceloneta ha estat i és un barri peculiar, on l'associacionisme i el cooperativisme han tingut un paper fonamental en la cohesió del veïnat. El Centre Excursionista Minerva, la Cooperativa, el Centre Excursionista Cèsar A. Torres, l'Hermanadad Torrevejense, etc. Hi ha una lògica natural entre un potent associacionisme en un barri mariner i l'organització d'unes modestes exposicions de models de vaixells i artesanía relacionada amb la gent de

Diferents documents relacionats amb les exposicions. El segon és il·lustrat amb un dibuix de Joan G.

Juncada i fa al·lusió al conte dels viatges de Gulliver.

III EXPOSICIÓ DE TREBALLS MANUAIS DE GENT DE MAR
Local del CENTRE EXCURSIONISTA "CÈSAR A. TORRES"
Sant Miquel, 3 BARCELONA

N.º 2

El Sr. *Jose Galiana*

Entrega *una pegatina o títol que inclouge un*
carta tip. "Regata galea"

destinats a la III EXPOSICIÓ DE TREBALLS MANUAIS DE GENT DE MAR.
BARCELONA, *10* de *octubre* de 1928

Debat de conformitat:
E. Domenech

NÓTULA: Els expedients podran retirar sans rebuda, cancel·lada, l'Exposició, mitjançant l'entrega d'un copiet tall.

III.ª EXPOSICIÓ
TREBALLS MANUAIS
DE GENT DE MAR
en el
Centre Excursionista "CÈSAR A. TORRES"
SANT MIQUEL, 3 - BARCELONETA
III III III

INVITACIÓ

11-25 Novembre MCMXXVIII

mar. Però sens dubte va ser Salvador Miquel qui va fer de nexa d'unió perquè les sinergies es possessin en marxa.

En una ressenya apareguda a *La Vanguardia* sobre l'Exposició de Treballs Manuals de la Gent de Mar⁷ se'ns donen algunes informacions sobre el paper de Salvador Miquel: «*Sin auxilio de nadie, debido sólo a la tenacidad y al esfuerzo perseverante de Salvador Miquel Laporta, desde 1927 se han venido celebrando en el Centro Excursionista Cèsar A. Torres de la Barceloneta unas modestas exposiciones de trabajos manuales de la gente de mar. Al principio se luchó contra la apatía, la indiferencia y aún la hostilidad de los mismos trabajadores a quienes se trataba de favorecer; pero fue tanto el interés que Salvador Miquel puso en la empresa, que al fin logró ver satisfechos sus propósitos, exhibiendo públicamente una colección de 102 ejemplares de esas curiosísimas construcciones navales en miniatura, tan típicas del litoral mediterráneo.*».

Efectivament, entre el 23 de setembre i el 2 d'octubre de 1927 es va fer la I Exposició de Treballs Manuals de la Gent de Mar, de la qual se'n van celebrar tres. Totes es feien als locals de l'entitat organitzadora, el Centre Excursionista Cèsar A. Torres, al carrer Sant Miquel. L'èxit de la tercera edició («*se han presentado curiosísimos y valiosos trabajos que acreditan la labor de los expositores y el talento ecléctico de la Comisión Organizadora*») va ser tan espectacular que es va pensar que podia merèixer tenir un lloc a l'Exposició de Barcelona de 1930, fet que va ser la culminació de les iniciatives de Miquel.

I així va ser com la quarta edició de l'Exposició de Treballs Manuals de Gent de Mar va ser exhibida a Montjuïc, al palau Alfons XII. A la ressenya esmentada, se citen també els noms d'Esteve Domènech, Josep Albertí i Antoni Miquel, «*que no cesan en su empeño de enaltecer y dignificar a los humildes marineros costeros que pacientemente, amorosamente, construyen toda suerte de diminutas embarcaciones y aparejos sin sospechar, en su natural idiosincrasia, que lo que sale de sus manos rudas y callosas tiene un valor intrínseco extraordinariamente aleccionador.*».

Al pavelló de Montjuïc s'hi van exhibir 356 objectes, no només models, sinó també escultures, caixes de mariner,

pintures, etc. Els exemplars procedien de col·leccions particulars, com ara la del doctor Roviralta, Emerencià Roig, Macaya i Sala, etc., amb aportacions de la Cambra Oficial del Comerç i Navegació, de l'Escola Oficial de Nàutica o de la Companyia Trasmediterrània. Alguns d'aquest models són ara al Museu Marítim de Barcelona. Pel que fa als modelistes, destaquen Josep Vieta de Blanes (que ben aviat seria el mestre d'aixa i modelista del museu marítim que estava a punt de néixer), Felip Riera del Masnou, Baldiri Barnés de Lloret, Josep Albertí, Ignasi Socias, Joaquim Rovira, Joan Mateu, etc. I no hi faltaven tampoc modelistes forans, com ara el mallorquí Forteza o el valencià Benlliure.

□ LA SOCIETAT CIVIL I EL PROJECTE D'UN MUSEU MARÍTIM

Darrere d'aquestes noves iniciatives més socials, i amb una col·lecció de més de 356 models, saltaven a la vista les possibilitats que oferia aquest ric patrimoni i sobretot l'entusiasme que podria servir per donar suport a un projecte ambiciós com era el del Museu Naval de l'Institut Nàutic de la Mediterrània (INM).

En la nota publicada a *La Vanguardia* ja esmentada, es posa de manifest aquesta voluntat: «*El día, que queremos crear no muy lejano, en que Barcelona consiga tener un museo naval, habrá que dedicar una de sus secciones a la historia de la marina catalana a través de los buques en miniatura constuidos por la gente de mar*». Més encara: «*No debemos olvidar que Barcelona posee el astillero civil más antiguo del mundo, y cuando queden al descubierto sus grandes arcadas y los que fueron inmensos careneros, con la desaparición de los actuales cuarteles y la total urbanización del barrio de Atarazanas [...] se verá que aquel es el lugar más indicado para intalar en él el Museo del Mediterraneo...*». En definitiva, «*los mismos elementos que con tanto desinterés han trabajado en las exposiciones de trabajos manuales de la gente de mar, podrían, una vez clausurado el Gran Certamen de Montjuïc, hacer propaganda para que sea un hecho la creación del Museo Naval del Mediterráneo en el recinto de las antiguas Atarazanas*».

Aquest és el document identificatiu de Salvador Miquel, que ens permet disposar d'un retrat del personatge.

En la mateixa línia anaven les paraules de Braulio Solsona, aparegudes en un reportatge publicat a la revista *Crónica*.⁸ El títol del reportatge era molt significatiu: «*La tradición marítima de Cataluña. Con motivo de la interesante exposición de trabajos de gente de mar, se habla de constituir el Museo del Mediterráneo*».

És evident que la reunió de tantes maquetes i objectes, que representaven diferents tipus d'embarcacions i èpoques diverses, oferien per primer cop als barcelonins l'oportunitat de rememorar el passat mariner de Catalunya. Si un sol model resulta curiós de veure, pel seu valor estètic i pel que representa, una col·lecció tan completa, acompanyada també d'altres objectes, no podia deixar de despertar en el visitant el desig de saber més coses sobre un passat ple de referències però sense disposar d'imatges clares. A més a més, en una època en la qual encara es podien veure petits velers de cabotatge al port de Barcelona (pailebots, motovelers i alguna barca de mitjana), l'exposició permetia connectar el final d'un temps amb altres moments, gloriosos o no, de la tradició marinera catalana.

Mentre s'escrivien aquelles ratlles ja s'estava treballant, en l'àmbit institucional, per aconseguir que aquest desig es fes realitat. Va ser una feina lenta i gens fàcil, ateses les circumstàncies del país, però al final el somni de molts va esdevenir una realitat.

■ L'INSTITUT NÀUTIC DE LA MEDITERRÀNIA⁹

Mentre Salvador Miquel organitzava la primera Exposició de Treballs Manuals de la Gent de Mar, l'any 1927, en una altra instància es feia el primer pas positiu per fer

realitat una nova escola de nàutica i un centre de cultura marítima. Amb l'oportunitat d'urbanitzar uns terrenys situats entre el Moll del Dipòsit i el Pla de Palau, dins la zona marítima, es va projectar la construcció de la futura Escola de Nàutica, amb un edifici monumental digne d'aquell espai (que l'Ajuntament de Barcelona es comprometia a subvencionar)¹⁰ que també acollís una institució diferent de l'Escola, i complementària: l'Institut Nàutic de la Mediterrània.¹¹ El projecte arquitectònic va ser encarregat als arquitectes municipals Joaquim Vilaseca i Adolf Florensa.

El segon moment concret va arribar amb la creació efectiva, per Reial Decret de 14 de novembre de 1929, de la Junta del Patronat de l'Institut Nàutic de la Mediterrània. La junta, que havia de ser l'òrgan rector de l'Institut, tenia com a president el de la Diputació Provincial de Barcelona (poc més tard aquest càrrec l'ocuparia el president de la Generalitat, un cop restaurada aquesta institució el 1932), una vicepresidència que va recaure en la persona del

president de la Cambra de Comerç i Navegació i un inspector delegat del ministeri de Marina, en la persona del comandant de Marina de Barcelona. La junta donava entrada a moltes i diverses entitats relacionades amb la cultura i amb el sector marítim, els presidents o delegats de les quals actuaven com a vocals de la junta. Les entitats que hi havia eren: Ponència de Cultura de la Diputació Provincial, Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, Associació de Navillers i Consignataris, Associació de Consignataris, Cambra de la Indústria, Associació de Capitans i Pilots de la Marina Mercant, Societat Espanyola de Maquinistes Navals, Associació de Capitans i Oficials de la Reserva Naval,

Mentre que alguns models no tenien més valor que el seu origen mariner, d'altres assolien un gran

valor com a reproduccions fidedignes d'un vaixell real, a escala.

Col·legi d'Agents de Duanes, Asil Naval, Pòsit Marítim, Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvi i Caixa de Crèdit Marítim. Finalment, el director de l'Escola Oficial de Nàutica ocupava el càrrec de director tècnic de la junta.

Pel seu correcte funcionament, la junta va posar en marxa diferents comissions: l'Executiva, la d'Obres, l'Administrativa i les Ponències de Reglament i de Cultura. És en aquesta darrera comissió on trobem el germen del primer museu marítim concebut com a tal i no només com un gabinet de curiositats o antiguitats marineres. El decret establia de forma clara que tots aquells aspectes relacionats amb l'ensenyament de la nàutica (és a dir, l'Escola Oficial de Nàutica) continuaven depenent del ministeri de Marina, mentre que les dependències accessòries (anomenades genèricament Obra Cultural) eren competència exclusiva de la Junta de Patronat.

□ EL PROJECTE DE MUSEU NAVAL I DE BIBLIOTECA

Així, amb la intenció inicial de ser un complement de la labor docent de l'escola, va néixer el projecte de crear un museu i una biblioteca especialitzada. Com a museu se centraria en la marina mercant, no només perquè naixia d'una escola de nàutica civil sinó perquè es considerava que el Museu Naval de Madrid s'ocupava de la marina de guerra i aquesta nova institució podia ser, en certa manera, complementària.¹²

La Comissió Executiva del Patronat, a proposta de la Ponència de Cultura, va designar, amb data 28 de gener de 1932, Francesc Condeminas Mascaró (aleshores vice-director de l'Escola de Nàutica) com a responsable de l'organització i direcció d'ambdós departaments.

A partir d'aquí calia anar reunint i classificant objec-

tes i documents relatius a la història marítima que es trobessin arreu de Catalunya, perquè es poguessin conservar a l'Institut, i evitar d'aquesta manera que es perdessin instruments, models, plànols, documents... procedents tant d'antigues escoles de nàutica de la costa catalana com de donacions de particulars o institucions. Aquesta col·lecció esdevindria a poc a poc un petit museu (Museu Naval), complementat per una biblioteca especialitzada (Biblioteca Marítima). Aquests treballs s'havien de fer en col·laboració amb la conselleria de

Cultura de la Generalitat, que en aquells moments es començava a posar en marxa i que substituïa les dissoltes Diputacions Provincials a Catalunya.¹³ La col·lecció, reunida entre 1931 i 1936, tant en el camp dels objectes com dels llibres, documents i cartografia (166 articles o objectes documentats fins al juny del 1936), era el nucli inicial del futur Museu Marítim de Catalunya. La major part d'ells, no tots, hi ingressarien la tardor del 1936; alguns objectes que havien entrat al museu de l'INM van ser retirats abans d'aquella data, i fins i tot alguns van ser retornats al museu durant la guerra civil, seguint camins sovint força complicats.

Entre les peces que podem veure actualment al Museu Marítim de Barcelona n'hi ha algunes que van

participar a l'Exposició de Treballs de la Gent de Mar, i d'altres van passar pel museu però van ser retirades en un moment o altre. Per exemple, la col·lecció d'Emerència Roig (formada tant per models com per una petita mostra de flora i fauna marina) va ser retirada el febrer de 1935 per integrar-se al llegat de Roig exposat al Cau Ferrat-Maricel de Sitges. També el dipòsit de Joaquim Rovira va ser retirat amb motiu de la dissolució de l'INM el 1934.¹⁴

Catàleg de l'exposició en el qual apareixen alguns materials que acabaran formant part de les col·

leccions de Museu Marítim anys després.

□ OBJECTIU: LES DRASSANES REIALS

Mentre retornava la normalitat (en aquesta època el museu era obert al públic i visitat per particulars o grups), s'estava gestant el que havia de ser una solució permanent per a la qüestió del museu. En un article publicat al diari *La Publicitat* trobem un comentari interessant: «La Junta del Patronat de l'INM, en ésser dissolta el novembre del 1934, havia començat la tasca de formació del Museu Marítim de Catalunya [...] En ésser restablerta, la Junta ha procurat que el museu continués enriquint-se».¹⁵ Paral·lelament, el juny del 1935 les principals entitats barcelonines relacionades amb la vida marítima¹⁶ van fer arribar un escrit a l'Ajuntament de Barcelona demanant la creació d'un museu marítim. En un altre cas, els senyors Miret i Marqués de Camps, en representació de l'Acadèmia de Bones Lletres, de Ciències i d'Arts, de Medicina i Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, van remetre un escrit a l'alcaldia demanant la creació d'aquest museu i proposant que de forma provisional se n'ocupés la Junta de Museus d'Art de Barcelona.¹⁷ Per primera cop es volia un museu que no fos una simple dependència d'una altra institució, sinó que tingués entitat pròpia.

La idea comuna era instal·lar aquest museu a les Drassanes Reials de Barcelona, i havia de fer-se utilitzant la col·lecció de l'INM com a punt de partida. Des del 1927 la Junta Mixta d'Urbanització i Aquarterament s'ocupava del traspàs d'antics edificis ocupats pels militars a la ciutat de Barcelona, entre ells les Drassanes,¹⁸ ocupades pels militars des del segle XVIII, primer com a Mestrança i després com a Parc d'Artilleria. El parc va passar a una nova caserna a Sant Andreu (recentment desapareguda) i el 9 de febrer de 1935 la ciutat recuperava el vell arsenal.

L'Ajuntament de Barcelona, en sessió de 12 d'agost de 1935, va aprovar la idea exposada alguns paràgrafs més amunt, i va destinar a «Museo Naval» l'edifici de les antigues Drassanes. A poc a poc les coses marxaven, però l'esclat de la guerra civil i la situació revolucionària i bèl·lica subsegüent van precipitar els fets en molts camps, i també acabaria afectant el futur del que havia de ser el museu marítim més important del país. Com en moltes altres coses, la data del 18 de juliol de 1936 marca un punt d'inflexió en aquesta història.

■ BARCELONA JA TÉ UN MUSEU MARÍTIM

En esclatar la guerra, un grup de militars es va fer fort a les Drassanes, però després de forts combats van ser vençuts i l'antic arsenal va ser ocupat pels milicians, en la seva major part anarcosindicalistes. Va ser aleshores quan Ferran Arranz (que era delegat de la Generalitat a les Institucions de Cultura Marítima -INM, Escola Oficial de Nàutica- i estava relacionat amb la CNT perquè la Sociedad de Capitanes y Pilotos s'havia integrat al sindicat llibertari) va requisar l'edifici en nom de la Generalitat¹⁹ i va clavar a la porta principal un cartell en què es llegia: «Edifici destinat a Museu Marítim per la Generalitat de Catalunya». A continuació va anar a veure al conseller de Cultura, Ventura Gassol, per formalitzar l'acte.²⁰

Una disposició de 19 d'agost del 1936²¹ dissolia la Junta del Patronat de l'INM, i l'adscribia directament a la conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i el 20 d'octubre de 1936²² veu la llum la disposició que crea el Museu Marítim de Catalunya. Durant la guerra es va treballar intensament, però no va ser fins al gener de 1941 que no es va poder obrir al públic, ara com a Museu Marítim de Barcelona. A partir d'aquell moment, la màquina ja

no es va aturar i ha arribat fins als nostres dies, de manera que si mirem enrere podem celebrar els 75 anys de la institució.²³

□ LA SOCIETAT CIVIL EN-CARA ÉS NECESSÀRIA

Un cop creat un Museu Marítim a Barcelona (MMB), la societat civil que l'havia impulsat i recolzat passa a jugar un nou paper, que és doble. Per un costat, el de gaudir de la institució i fer-la útil des del punt de vista social; per l'altre, continuar contribuint al seu engrandiment.

Salvador Miquel hi havia fet la seva contribució, i en aquesta nova etapa ja no hi podria jugar un paper tan important com abans de la guerra ja que, de fet, ell va ser

un dels milers de persones que va ser víctima de la guerra civil. Amb el temps, va participar novament en altres exposicions de modelisme, va exposar alguns materials de la seva propietat (models fets pel seu amic E. Roig i per altres, i una talla de Sant Elm), i probablement també va col·laborar en l'organització de forma discreta. Per exemple, trobem el seu

nom a la I Exposición de Miniaturas Navales d'abril de 1943, o a la III Exposición de Miniaturas Navales el març de 1947, o en els treballs preparatoris d'una nova exposició al MMB l'any 1959, aquesta vegada com a membre de la comissió organitzadora, i sens dubte hi devia haver altres intervencions fins a la seva mort, el 1983.

NOTES

- 1 Més concretament, al primer pis del número 12-14 del passeig d'Isabel II, cantonada amb el número 9 del carrer de Cristina.
- 2 *Memoria de la Escuela Oficial de Náutica de Barcelona*. Curs 1924-25.
- 3 AMMB. Fons Arranz. Notes sense classificar i carta de 17 de maig de 1956 a Francisco Jiménez.
- 4 Falguera, A., Vilaseca, J., Maluquer, J. *Projecte d'Institut Oceanogràfic de Catalunya*. Barcelona, 1919 [hi ha un resum a la revista *Catalunya Marítima*, núm. 4, de 10 de març de 1919, pp. 53 i 81]. Cal assenyalar que aquest J. Vilaseca és Joaquim Vilaseca (1885-1963), arquitecte municipal des del 1910 i que juntament amb Adolf Florensa Ferrer serà un nom inseparable de la història del Museu Marítim de Barcelona.
- 5 Que en un altre lloc del document és referida com a Escola Catalana de Nàutica.
- 6 Altres membres del grup van ser Josep Jordà, Josep Rovira, Joan Casas i els germans Ramon i Joaquim Figuerola.
- 7 *La Vanguardia*, 8 de juny de 1930, article sense signatura.
- 8 *Crónica*, número 33, de 29 de juny de 1930.
- 9 Un extracte d'aquest capítol va ser publicat a la revista *Drassanes*, núm. 6, novembre de 1996.
- 10 Segons acord de 31 de juliol de 1928.
- 11 Sobre aquests projecte i els seus antecedents, vegeu *Memoria de la Junta de Patronato del Instituto Náutico del Mediterraneo* (1931).

- 12 Sabem que sobre aquesta qüestió es van mantenir consultes amb Julio Guillén, llavors director del Museo Naval. Volem fer notar també la varietat de noms que es donen a aquest projecte de museu: Museu Marítim, Nàutic, Naval i fins i tot en un article publicat a *El Matí* en 31 de maig de 1936 es parlà de Museu Naval Mercant de Catalunya.
- 13 *INM. Junta del Patronato*. Memòria de 1931.
- 14 Amb motiu dels Fets d'octubre de 1936, l'INM va ser dissolt per un decret de 21 de novembre. El fet va provocar moltes protestes i finalment un Decret Ministerial del 29 de novembre de 1935 va restituir a la junta els seus poders i drets, i tot el material va tornar a l'Institut, que va reprendre les seves activitats amb la normalitat que permetia el moment polític.
- 15 *La Publicitat*, 15 de juny de 1936.
- 16 Entre altres: Associació de Naviliers de la Mediterrània, Associació de Consignataris, Foment del Treball Nacional, Acadèmia de Ciències, Acadèmia de Belles Arts, Amics dels Museus, Federació de Yatching, Patronat de Turisme, clubs nàutics, etc.
- 17 «El Museu Marítim de Catalunya a les Drassanes», a *La Veu de Catalunya*, amb data de 4 de juny de 1935.
- 18 El decret, de 15 de març de 1927, incloïa en l'article 8è les Drassanes entre els edificis que el Ram de Guerra havia de cedir a la ciutat. Condeminas era, segons el seu fill Carles, membre de la Junta Mixta d'Urbanització i Aquerterament (conversa telefònica de 10 de desembre de 1996).

19 En una carta dirigida per Ferran Arranz a José Maria Martínez-Hidalgo, amb data de 19 d'agost de 1949, aquell diu textualment: «Solamente quiero hacerte saber que quien indicó y sacó a relucir la antigua idea de que en Atarazanas se estableciera un Museo Marítimo fue de Dn. Francisco Colldeforns; su realización en aquellos momentos era cuestión de audacia, de la que nuestros marinos no estan extentos.» (AMMB. Fons Arranz).

20 *Crónica*, 26 de setembre de 1937.

21 Decret de 19 d'agost de 1936, DOGC núm. 235.

22 Decret de 20 d'octubre de 1936, DOGC núm. 296.

23 Per conèixer la història del Museu Marítim de Barcelona en aquesta època vegeu *Historia del Museu Marítim de Barcelona*. MMB, Barcelona, 2001.

